

Wstęp

Przedmiotem monografii jest zarówno sytuacja osób młodych na polskim rynku pracy na tle innych państw, jak i możliwości udoskonalenia polityki państwa wobec tej grupy osób. Problematyce tej poświęcono w naukach społecznych, zwłaszcza ekonomicznych, wiele uwagi, jednak zagadnienia wieloaspektowego i kompleksowego przedstawienia sytuacji osób młodych wraz z implikacjami dla polityki państwa stanowią nowe wyzwanie, które – jak dotąd – nie znalazło w literaturze wystarczającego rozwinięcia. Niniejsza publikacja stanowi odpowiedź na to zapotrzebowanie i jednocześnie można ją uznać za przedsięwzięcie nowatorskie ze względu na podjęcie analizy w perspektywie ekonomicznej.

Zakres czasowy zaprezentowanych badań statystyczno-ekonomicznych obejmuje lata 2004–2022. Okres ten jest interesujący z powodu przystąpienia Polski do Unii Europejskiej w 2004 r. W tym czasie wystąpiły kryzysy: finansowo-gospodarczy (2008) i spowodowany pandemią COVID-19, które istotnie wpłynęły na sytuację osób młodych. Górna granica przedziału czasowego podyktowana jest dostępnością danych statystycznych.

Zakres przestrzenny monografii obejmuje polski rynek pracy. Jednak dla szerszego porównania sytuacji osób młodych w Polsce i w innych krajach z wykorzystaniem danych statystycznych wybrano jeszcze pozostałe państwa członkowskie Unii Europejskiej, Wielką Brytanię, z krajów Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu (European Free Trade Association, EFTA): Islandię, Norwegię i Szwajcarię, jeden kraj kandydujący do UE – Turcję, a także Stany Zjednoczone Ameryki Północnej, Japonię oraz Rosję. Wybór ten podyktowany był chęcią porównania krajów o różnych modelach gospodarczych i zróżnicowanych politykach państwa wobec osób młodych.

Celem głównym monografii jest przedstawienie i ocena sytuacji osób młodych na rynku pracy w Polsce na tle wybranych państw w latach 2004–2022 oraz zaproponowanie rozwiązań w sferze polityki państwa na rzecz usprawnienia procesu aktywizacji zawodowej w tej grupie osób. W dążeniu do osiągnięcia celu głównego wyodrębniono następujące cele cząstkowe:

- konkretyzację pojęcia grupy osób młodych, a także identyfikację podażowych i popytowych uwarunkowań sytuacji tej grupy w procesie aktywizacji zawodowej,

- identyfikację przyczyn gorszej sytuacji osób młodych w porównaniu do populacji ogółem przedstawianych w świetle współczesnych teorii bezrobocia i dyskryminacji na rynku pracy,
- zbadanie sytuacji osób młodych w kontekście międzynarodowym oraz konkretnie na polskim rynku pracy w aspekcie aktywności zawodowej, zatrudnienia i bezrobocia,
- identyfikację oczekiwań osób młodych wobec pierwszej pracy w świetle badań międzynarodowych oraz własnych przeprowadzonych w latach 2007, 2013 i 2019,
- wskazanie potencjalnych kierunków zmian w polityce państwa wobec osób młodych, ze szczególnym uwzględnieniem polityki edukacyjnej, a także zatrudnienia i rynku pracy.

Powyższym celom podporządkowana jest hipoteza badawcza, zgodnie z którą implementacja systemu dualnego do kształcenia zawodowego na poziomie makroekonomicznym z wykorzystaniem zintegrowanych kompleksowych działań państwa w ramach polityki edukacyjnej, zatrudnienia i rynku pracy wpływa korzystnie na sytuację osób młodych, gdyż zapewnia płynne przejście z systemu edukacji na rynek pracy. Hipotezy szczegółowe są następujące:

- Sytuacja osób młodych przedstawia się najmniej korzystnie w świetle kształtowania się stopy bezrobocia na tle populacji ogółem.
- Główną przyczyną niekorzystnej sytuacji młodych na rynku pracy są ich relatywnie wysokie oczekiwania względem pierwszej pracy zawodowej po ukończeniu nauki, zwłaszcza płacowe.
- Udział osób młodych w praktykach zawodowych bądź świadczenie pracy w trakcie nauki zwiększa ich elastyczność podażową, płacową i czasową na rynku pracy.
- System edukacji oparty na formule 70–30 (70% młodzieży uczestniczy w kształceniu dualnym lub w szkole branżowej, natomiast 30% zdobywa wykształcenie ogólnokształcące, a potem kontynuuje naukę na poziomie uniwersyteckim) zapewnia poprawę funkcjonowania rynku pracy osób młodych w aspekcie bezrobocia.

Monografia ma charakter teoretyczno-empiryczny. Rozważania w niej zawarte odwołują się do dorobku teorii ekonomii, zarówno krajowego, jak i zagranicznego, a także do analiz i raportów statystycznych, aktów normatywnych oraz źródeł internetowych.

Przedmiotom, celom oraz hipotezom pracy podporządkowane są metody badawcze i konstrukcja pracy. Autorka korzysta z metod jakościowych, takich jak: przegląd dotychczasowych badań, analiza teorii rynku pracy, interpretacja i klasyfikacja, a następnie z metod ilościowych: statystycznych (średniej arytmetycznej).

metrycznej, odchylenia standardowego), ekonometrycznych (analizy skupień), nadzorowanej ankiety rozdawanej, której sposób zastosowania będzie przedmiotem rozważań rozdziału czwartego. Na konstrukcję pracy składają się wstęp, pięć rozdziałów i zakończenie.

Rozdział pierwszy stanowi teoretyczne wprowadzenie w problematykę osób młodych na rynku pracy. W pierwszej kolejności określono w nim zakres i wymiary kategorii osób młodych, w tym: demograficzny, prawny, psychologiczny, edukacyjny, społeczny i ekonomiczny. Następnie omówiono proces przejścia z systemu edukacji na rynek pracy, aktywizację zawodową osób młodych oraz determinanty aktywizacji zawodowej z perspektywy podaźowej i popytowej. W dalszej części wskazano na ekonomiczno-społeczne konsekwencje niewykorzystania zasobów pracy młodzieży.

Rozdział drugi jest kontynuacją teoretycznego spojrzenia na sytuację osób młodych na rynku pracy. Najpierw przedstawiono w nim współczesne teorie bezrobocia w podziale na teorie tradycyjne, teorie bezrobocia równowagi oraz nową ekonomię keynesowską. Przedmiotem szczególnego zainteresowania jest wyjaśnienie przyczyn gorszego położenia osób młodych na rynku pracy w porównaniu do populacji ogółem w świetle dorobku ekonomii rynku pracy. Warto dodać, że w grupie teorii tradycyjnych omówiono ujęcie neoklasyczne i keynesowskie, wśród teorii bezrobocia równowagi – teorię naturalnej stopy bezrobocia, teorię NAIRU oraz teorię poszukiwań na rynku pracy, natomiast w ramach nowej ekonomii keynesowskiej – teorię niepisanych kontraktów, teorię płacy motywującej, teorię *insider-ousider* oraz teorię histerezy bezrobocia. Dalsza część rozdziału jest poświęcona współczesnym teoriom dyskryminacji na rynku pracy. W perspektywie neoklasycznej ukazane są: teoria uprzedzeń osobistych, teoria kapitału ludzkiego, teoria dyskryminacji statystycznej i teoria dyskryminacji monopsonistycznej. Z kolei w ramach teorii segmentacji rynku pracy zaprezentowano teorię rynków wewnętrznych i zewnętrznych oraz teorię dualnego rynku pracy.

W rozdziale trzecim scharakteryzowano sytuację osób młodych na rynku pracy w Polsce i w innych państwach na podstawie danych statystycznych. Najpierw przedstawiono metodę badania, a następnie sytuację osób młodych w Polsce na tle innych rynków pracy w aspekcie aktywności zawodowej, zatrudnienia, bezrobocia i wyników przeprowadzonej analizy skupień. Dalsza część rozdziału odnosi się do uwarunkowań pozycji osób młodych na polskim rynku pracy. Ponownie płaszczyznami analizy są aktywność zawodowa, zatrudnienie i bezrobocie.

Przedmiotem rozważań rozdziału czwartego są oczekiwania osób młodych wobec pierwszej pracy w świetle wyników badań ankietowych. W pierwszej kolejności zaprezentowano przegląd wyników badań ośrodków badawczych w Polsce i z innych państw dotyczących aktywizacji zawodowej młodzieży. Na-

stępnie omówiono wyniki badań własnych przeprowadzonych na osobach studiujących na Uniwersytecie Ekonomicznym w Poznaniu w latach 2007, 2013 i 2019, poprzedzone uwagami metodologicznymi i charakterystyką prób badawczych o łącznej liczebności 616 osób. Warto dodać, że głównymi płaszczyznami badania były opinie studiujących na temat aktualnej sytuacji na rynku pracy, praktyk zawodowych, ich planów poszukiwania pracy, oszczędzania na czas aktywizacji zawodowej, miejsca i ogólnych warunków zatrudnienia, oczekiwań i elastyczności płacowej.

Rozdział piąty – ostatni – to prezentacja i ocena pożądanych kierunków zmian polityki państwa na rzecz usprawnienia aktywizacji zawodowej osób młodych. Zdefiniowano i przedstawiono w nim rodzaje polityki państwa na rzecz osób młodych na rynku pracy, a także wskazano instrumenty tejże polityki, m.in. politykę edukacyjną, politykę zatrudnienia i politykę rynku pracy. Następnie omówiono rozwiązania systemowe stosowane z powodzeniem wobec młodzieży w innych państwach. Przedmiotem analizy są tu Japonia, Finlandia i Niemcy, reprezentujące zróżnicowane i przykuwające uwagę badaczek i badaczy systemy kształcenia. W dalszej części opisano model zmian w polityce państwa wobec osób młodych w Polsce, oparty przede wszystkim na polityce edukacyjnej, wspomagany polityką państwa wobec rynku pracy i innymi działaniami.